

Olof Palme fångad av vänstern

När Olof Palme efterträdde Tage Erlander presenterades han i en liten skrift. Där berättades bla om hur starkt Olof Palme greps av LKAB-konflikten. Olof Palme uppgavs sitta klistrad vid telefoner och radioapparater för att få del av de senaste rapporterna om stämningarna i malmfälten.

Skildringen är belysande. Det var i slutet av 60-talet och i början av 70-talet som Olof Palme fick fungera som en rörelsens städgumma. Han avdelades bla till att försöka möta vietnamopinionen. Förr när socialdemokratin tog på sig uppgiften att hålla vänstern på mattan skedde det genom en ideologisk offensiv till försvar för det demokratiska samhällets ideal. Olof Palme valde en annan metod. Det vore alltför generöst att säga att han mötte vänstern på halva vägen. Han bokstavligen sprang ifatt demonstrationstågen och föll in i främsta ledet.

Socialdemokraterna trödde sig kunna omvandla vänsterns vildvuxna paroller till socialdemokratisk reformpolitik. Genom en kombination av retorik och politik skulle vänstervågen kunna läggas till grund för en ny socialdemokratisk skördetid. I det perspektivet var det inte betydelsefullt att ta någon hänsyn till borgerlighetens och näringslivets åsikter. Näringslivet levde i föreställningen att det socialdemokratiska maktinnehavet var nästintill evigt. Mitten ansågs dömda att spela släpvagnens roll i svensk politik. Högern var, enligt Olof Palme, bara en liten obetydlig sekt.

När socialdemokratin senare under Olof Palmes ledning valde att låta sin retorik präglas av nyvänsterns samhällsanalys lämnade partiet huvudfåran i svensk politik. Sakta bröts värdegemen-

skapen ned i Sverige. Konflikten mellan kapital och arbete överdimensionerades. Man bortsåg helt från konflikten mellan det civila samhället och den offentliga och fackliga maktapparaten. Vänsterns krav omformades till en ännu snabbare expansion av den offentliga sektorn. Strejken vid malmfälten födde en hysterisk lagstiftningsoffensiv på arbetsmarknaden.

Och orden fick makt över både tanke och handling. Även den praktiska politiken kom i hög grad att präglas av nyvänsterns lätt uppiffade marxistiska samhällsanalys.

Under dessa år radikaliserades således socialdemokratin betydligt men radikalismen fick en byråkratisk klädnad som fått vänstern att besviket vända sig från socialdemokratin. Vänsterns dominans i debatten har brutits. Dess gamla profeter har på senare tid ofta kommit att inta frihetliga, liberala och ibland tom konservativa positioner. Alltför många har sett hur socialismen i demokratisk eller i östeuropeisk tappning är oförenlig med ett fritt samhälle. Kvar finns nu bara en lika vilse som primitivt maktutövande socialdemokratisk politisk och facklig byråkrati.

Det skulle därför kunna verka som om striden är på väg att vinnas eller redan är vunnit. Många frestas kanske att utropa att socialismen är död, eller att göra som Lars Engqvist och slå fast att 1980-talet tillhör högern. Historiskt har ju den som vunnit kampen om idéerna nästan alltid också till slut format samhället. Men det vore att göra det alltför enkelt för sig. Socialdemokratin under Olof Palmes ledning är visserligen intellektuellt ofarlig – den försvarar ett förgånget samhäl-

le och dess försvar bygger på en samhällsanalys som inte håller för en rationell prövning. Men de socialdemokratiska institutionerna har trots detta en dominant ställning i Sverige. Fondfrågan är ett viktigt exempel på hur den byråkratiska makten, åtminstone tillfälligtvis, kan segra över den rationella prövningen i den politiska debatten.

Nyvästern lyckades delvis att erövra institutionerna. Det gäller inte minst arbetarrörelsens halvoffentliga byråkrati. Erövrarna är visserligen inte de som intellektuellt ledde vänstervågen 1968. Det är avsevärt mer betydelselösa personer men deras värderingar formades av vänstern. Olof Palme medverkade till detta genom att inte ta striden. Han trodde sig säkert styra utvecklingen men i själva verket blev han utvecklingens egen fånge. Han trodde sig kunna transformera gammalt marxistiskt tankegods till folkhemspolitik. Trots sitt rykte som intellektuell förstod han inte att idéer alltid måste få praktiska konsekvenser om de tillåts inspirera politiska förslag. Olof Palme har ofta uttryckt förvåning över att reformerna ute på fältet lett till köer och byråkrati. Men det går inte att genom en aldrig så skicklig politisk eller social ingenjörskonst lägga socialistiska idéer till grund för liberala förslag. Olof Palme har sannolikt inbillat sig att det går att göra löntagarfonder ointressanta

genom att justera deras uppbyggnad. Fonderna bygger emellertid på en marxistisk samhällsanalys och utgår från en marxistisk målsättning. Inga fiffiga fondkonstruktioner förmår heller att göra kollektiva löntagarfonder förenliga med marknadsekonomin.

Den marxistiska retorik som socialdemokraterna allt oftare förföll till kom att legitimera de stora kollektivens strävan efter ökad makt. En politiker med genuin förståelse för idéers betydelse för samhällsutvecklingen eller med en djup insikt om byråkratins expansionskraft hade inte gjort Olof Palmes misstag. Det hade heller inte en politiker gjort som själv präglats av en ödmjuk inställning till sin egen förmåga eller haft en kritiskt granskande omgivning som inte tar för givet att den leds av en person med egenskaper överlägsna alla andras.

Sveriges utveckling från öppet samhälle till fondstat är en frukt av att ingen sagt nej till LO. Olof Palme som borde gjort det har inte bara hållit tyst utan dessutom lyckats tuta i sina egna att han styrt skutan. Det parti som satte en ära i att inte låta sig styras av en inneboende konservatism i de offentliga institutionerna har nu fallit offer för byråkratismen i den egna rörelsen. Det är en ödets ironi att detta har skett under den tid då "ideologen" Olof Palme lett det socialdemokratiska partiet.